

DYMLINGEN

ISSN 2003-9204

Nr 2 2024 Årg 37

I detta nummer:

- **Artur Hazelius i Vingåker och Österåker.**
- **Använd era inspelade berättelser!**
- **När blev du "flåsmätter" senast?**
- **I styrelsen**

Kommer sommaren utan Sommar i hembygden?

Detta är den första sommaren i man-naminne (sedan kring 1990) vi planerar att inte ge ut en tidning för att locka all-mänheten till hembygdsrörelsen. De av er som var med på Funktionärsträffen i april om att sprida era aktiviteter till fler är ju medvetna om vilka funktioner som finns till ert förfogande på *www.hembygd.se*, till alla er andra påminner vi om att använda kalendariet. Missa där inte möjligheten att lägga till era besöksmål, så som hembygdsgården, fornlämningen, utflyktskartan eller kanske sommarcaféet.

Är Midsommarfirandet verkligen en nyhet?

Med jämna mellanrum stöter jag på en förening som använder *Nyheter*na på den egna sidan för att publicera sitt program. Det är faktiskt lite ledsamt att se. Samma jobb, men mindre spridning. Aktiviteterna är dessutom snygga när de delas på Facebook. Nyheterna blir bara en textlänk. Dubbelarbetet minskar för var dag - om man vill.

Denna sommar kommer vi fort-sätta att lyfta aktiviteter ur kalendariet som vi brukar göra. Synliggör dem dessutom själva genom att dela, dela, dela på Facebook. I ert eget flöde och i lämpliga lokala grupper. Sociala media är socialt, det är ett grupparbete för alla i styrelsen.

Kliv utanför hemsocknen!

Gör gärna resan från huvudsidan, hembygd.se, och se hur era aktiviteter och besöksmål ser ut från det hållet. Snyggt eller hur!

Besöker du kalendariet via hem-bygd.se och filtrerar dig ned i Söder-

manland så inser du dessutom snabbt vilket spännande utbud det finns i länet även i år. Besök andra hembygdsföreningars aktiviteter i år. De gillar det du gillar.

Kalendariet är medlemsnytta för era medlemmar

När min hembygdsförening hade års-möte gjorde vi den resan. För att visa att besöksmålen fanns på hemsidan började vi med att visa hur det ser ut på riksförbundets sida. Medlemmarna på årsmötet blev alldeles överraskade över hur många spännande aktiviteter som finns där. Flera uttryckte att man har ju hela sommaren full bara med hembygdsföreningarnas erbjudanden.

Dessutom krävs idag att era aktivi-teter finns på webben, det är inte bara jag som tappar bort lappen med årets program redan i februari. Ni måste hjälpa medlemmar och andra att hitta er!

Visa era medlemmar vägen i ka-lendariet! Grannföreningarnas aktivi-teter kan vara medlemsnytta även för er. Det är inte konkurrens, det är att jobba tillsammans, med samma mål. Alla vinner vi på en stark hembygds-rörelse

Se också till att era medlemmar anmä-ler sig till sändlistan för Dymlingen, eller skicka den vidare till dem i era egna listor. Nu kan alla medlemmar få ett eget ex, inte bara tjugo.

Med förhoppningar om en härlig hembygdssommar!

JENNIE FORNEDAL,
HEMBYGDskonSULENT

Innehåll

En dag att möta allmän- heten och varandra	3
En bygdeprofil	4
Hazelius i Vingåker och Österåker	6
Wikipedia – din väg till publiken	7
I styrelsen	8
Använd era inspelade ljudberättelser!	10
När blev du flåsmätter senast?	11
Callanderska gården har firats	12
På mitt sätt sett	13
80 sedan krigsslutet	14
Medlemsträff	14
Höstmöte	14

DYMLINGEN NR 2 2024 Årgång 37

**Södermanlands
hembygdsförbund**
Redaktör Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare Hans Eriksson

**Nästa nummer publiceras digitalt i
september**

Bilden på framsidan är från
Gammaldags Malmköpings marknad
vid den dräktparad som Sörmländska
bygdedräkter bjöd in till. Foto Mimmi
Johansson.

*Tidningen distribueras endast
digitalt.*

Anmäl dig till sändlistan
genom att maila
dymlingen@live.se

ISSN 2003-9204

**Dymlingen behöver
ditt bidrag!**
Maila in text och bild till
dymlingen@live.se

Södermanlands hembygdsförbunds kansli

Jennie Fornedal, hembygdskonsulent
Adress Tolagsg 6, 611 31 Nyköping
Tel 073-140 33 75
E-post *dymlingen@live.se*

Bankgiro 619-1928
Swisha till 123 483 72 33
Hemsida
www.hembygd.se/sodermanland

Gammaldags Malmköpings marknad En dag att möta allmänheten och varandra

Ännu en Gammaldags Malmköpings marknad är över. Vi var ett antal förening- ingar som samlades på Sörmlandstor- get för att möta allmänheten och för att möta varandra. Tältet fylldes av hembygdsföreningar och slöjdare. Ut- forska platsen fick ett eget tält i skug- gan. Samtalen avlöste varandra och strömmen av besökare var jämn och alldeles lagom stor. Årets ”Sommar i hembygden” är en sommarbiljett med QR-kod till kalendariet på hembygd.se

Dräkter, dräkter, dräkter

I år var det ännu fler dräkter än före- gående år. Fler personer med dräkt dök upp bland både funktionärer och besökare. Provdockorna i tältet kläd- des under förmiddagen och plötsligt fanns där till och med en dräkt som var till salu.

Hembygdskonsumenten lyckades få på sig Sköldingedräkten som det inte finns så många exemplar av och därför sällan finns att beskåda i verkligheten. Mössan var en utmaning då konsulen- ten i fråga tydligen är lite tjockskallig av sig. Lyckligtvis kom kollegan slöjd- konsulent Fia Lindholm till hjälp och

*Fler bilder från
marknadsda-
gen finns på vår
Facebooksida och
på hemsidan: *www.hembygd.se/sodermanland**

*Bilder här av
Solveig Andersson,
Mimmi Johansson
och Jennie Fornedal.*

satte en bindmössa på plats istället för den gula hätta som var menad. Fia fick sätta mössa på plats ytterligare tre gånger under dagen innan det var dags att tagga ned och avrunda dagen.

Ses vi den 24 maj 2025?

Årets marknad blev en fantastisk dag med många vackra dräkter, viktiga samtal och spännande möten. Vi hop- pas ännu fler av er i medlemsförening- arna är med på marknaden nästa år och tar med och berättar om det som ni arbetar med. JENNIE FORNEDAL

En bygdeprofil

Ofta när man samlas i grupp så kommer någon gammal bygdeprofil på tal. De satte sin prägel på samhället. Idag finns inte utrymme för dessa original på samma sätt. Därför är det så viktigt att ta vara på det material som finns.

Det behöver inte var så märkligt alla gånger. Ibland finns mycket material att dokumentera ibland bara något fragment. Det är dock lika viktigt med alla att vi tar hand om de gamla berättelserna oavsett storleken på underlag. Hur vi sedan går till väga med bevarandet kan ske på olika sätt. Det viktiga är att det blir av.

Högsjö Kulturmiljöförening har börjat samla in uppgifter och nedanstående är ett exempel på detta.

Högsjös gamla anrika järnbruk från 1638 blåstes ner 1874 och verksamheten upphörde. Sakta men säkert hade det gått mot sin undergång. Järnpri-serna sjönk, lönsamheten försvann och nya metoder hade trätt in på arenan som krävde dyrbara investeringar. Dessa omständigheter tillsammans avgjorde beslutet. Då som nu innebar nedläggningen uppsägning av folk. Bland alla andra drabbades också smederna. De var sedan gammalt ett ambulerande folk, så de som fortfarande var arbetsföra sökte sig

till andra järnbruk. En som stannade kvar i Högsjö var Anders Tolf. Han var född 1812 i Asker. Gifte sig med Anna Brita Dahlin och bosatte sig bl.a. i Skolbyggnaden som ligger vid södra kanalfåran som förbinder Grävsjön med Högsjön.

Anders Tolf från Asker

Hela sitt yrkesverksamma liv var han bosatt i Högsjö. När bruket lades ner var Anders en gammal man, 62 år. Smederna hann sällan uppleva sin 50-årsdag men Anders var av gott virke. Fortfarande fanns det krafter kvar för att uträtta något. För att få utlopp för sin energi men säkert också för att bidra till försörjningen byggde han en liten handsmedja som stod färdig ett år efter järnbrukets nedläggning. Han var en skicklig yrkesman och blev flitigt anlitad av folk runt om i bygderna.

Midsommar med Spel-Pehr

Midsommarafton var alltid en speciell dag för Anders. Själva firandet började vid Högsjögård då musikerna, Spel-Pehr från Asker, sonen Spel-Kalle från Regna samt ett par spelmän till från Mon i Lännäs trakterades med mat och dryck. Sedan tog de tåten för marschen till Midsommarplan som låg inne i byn vid Skolbyggnaden. När Anders såg att musiker och folk närmade sig, började hans ärofyllda uppdrag. Med lite fantasi och hjälp av gamla fotografier

ser vi framför oss Anders gestalt. Han var en relativt kortvuxen man. Även om det var Midsommar så bar han sin ”uniform”, d.v.s. arbetskläder, keps och träskor. Mörkhyad, brunögd och mörkhårig var han av födseln. Av att ha levt hela sitt liv med sot i järnbruket blev hyn än mörkare.

Vad Anders gjorde nu var att gå in till sin bostad, som låg alldeles bredvid Midsommarplan, och i kökspisen glödga en järnten. Snabbt sprang han sedan ut till bron över södra kanalfåran och tände på krutet i de båda kanonerna, som var placerade på bron. Det ljud över hela nejden.

Efter detta stegade han fram till Sigrig von Mecklenburg och bjöd upp till en polska. Sigrig var lång och smärt och vida känd för sin otroliga skönhet. När så detta omaka par anträtt dansen visste folk att nu är midsommarfirandet igång.

Smidde sitt eget kors

Anders var en man med humor. Trots att det snart är 130 år sedan han dog, berättas det fortfarande historier om honom. Sanna eller osanna får vara osagt. Sant är det förvisso att han tillverkade sitt eget gravkors, som man fortfarande kan se på Vingåkers kyrkogård. Det var vanligt att smeder gjorde så. En dag kände sig Anders riktigt skröplig och eftersom han var så gammal förstod han, att slutet närmade

sig. Dock tyckte han, att han ville vara med på sitt eget gravölet, vilket man ju normalt inte var, men Anders var inte som andra. Således bjöd han in sina vänner för att få vara med sista timmarna. Där låg han nerbäddad i sängen med sitt gravkors bredvid. Stämningen var dämpad och man beredde sig att ta farväl av den gamle kämpen. Som sedan påbjöd serverades öl. Det skålades och dracks och skålades än mer och stämningen steg. Till sist kände Anders att livsandarna återvände så han klev upp ur bädden och återvände till sin smedja. Detta upprepades ytterligare någon gång men den 30 september 1895 blev gravölet ”på riktigt”.

Anders smedja i kulturmiljöföreningens händer

Anders smedja stod sedan tom fram till 1990-talet då Högsjö Kulturmiljöförening återställde den i sitt gamla skick. Någon verksamhet blev det inte, då det fattades en smed. För endast några år sedan fick föreningen kontakt med en smed i Breven med namn Dan Wahlgren. Han erbjöds att husera i smedjan mot att han hade demonstrationer av

smideskonsten några gånger om året. Som gräddde på moset visade sig att han var femte generationen i rakt nedsti-

gande led från Anders Tolf, vilket varken han eller Kulturmiljöföreningen visste. Cirkeln är sluten.

KARIN ANDERSSON

På bilden till vänster ser vi Anders stående som nummer fem från vänster. Till höger ser vi Anders Tolf's smedja och över denna finns hans kors.

Hazelius i Vingåker och Österåker

Det var Artur Hazelius som skapade Nordiska museet och Skansen i Stockholm. Men det kan vara intressant att påminna om hans Vingåkers-anknytning.

Under en resa i Dalarna sommaren 1872 fick han impulsen till sin stor-slagna verksamhet – samlandet av all-mogens egenartade kultur- och dräkt-skick. Han insåg att det ålderdomliga och säregna som hörde bygden till, höll på att försvinna.

1899 berättade Hazelius om hur han började sin verksamhet:

Av en frände fick jag ett lån på 1000 kr. Jag reste strax därefter till Västra Vingåker och Österåkers socknar i Södermanland. Från dessa dagar i november 1872 intill nu kan räddningsarbetet sägas hava rastlöst fortgått.

Wallander tipsade om ortens prästerskap

I sina dagboksanteckningar skriver han att konstnären, professor Wallander, gi-vit honom en förteckning på personer som han borde besöka vid sina besök i Vingåker och Österåker. Han skriver

Nov 18. Resa till Vingåker. Vandring med Ekström och magister Blom till Hacksta och Vresta byar, där köp el-ler överenskommelse om Vingåkersdräkter gjordes.

Ekström hette Johan Albert i förnamn. och var kyrkoherde här sedan 1868. Blom hette Erik Emanuel och var vid den här tiden hjälppräst till Ekström. Sedemera skolade han om och blev kamrer på Vingåkers sparbank. Han blev senare också känd som initiativ-tagare och upphovsman till Järnvägs-parken nere i samhället.

Artur Immanuel Hazelius
Född 30 november 1833 i Stock-holm
Död 27 maj 1901 på Djurgården i Stockholm
Svensk filolog, folklivsforskare
Grundare av Nordiska museet och Skansen

Artur Hazelius
klassiska porträtt av
fotograf Alfred J:son
Dahlbölj.

Den 19. Resa från Vingåker till Österåker. Mor Ingrid Olsdotter i Hacksta och Kerstin Ersdotter i Vresta infunno sig och värdefulla inköp gjordes hos dem.

Den 20. Från Österåker till Vingåker. Hela förmiddagen ”torgdag” å Forsby. Gross-handlare Fischer hade aftonen förut genom sina dagsverkare sänt bud till flera socknens byar, ifrån vilka nu gummor och flickor in-funno sig med klädesknyten för att avyttra deras innehåll.”

Mer samlande

Sommaren därpå, den 4 - 7 juli 1873, gör Hazelius sitt andra besök i Ving-åker. Då går allting mycket lättare, ef-tersom hans namn då är känt. Nu sam-lar han också in möbler och husgeråd.

I april 1873 flyttade han in i den så kallade södra paviljongen, Drottning-gatan 71 A i Stockholm. Där bygger han upp flera interiörer, bl.a Ingel-stadsstugan och Vingåkersstugan. Om Vingåkersstugan säger han:

Likasa bistod mig pastorsadjunkten E. Blom verksamt vid anordningen av Vingåkers-stugan.

Den 24 oktober 1873 blev samling-arna offentliga. Den bar då namnet ”Skandinaviska Etnografiska samling-en.” Den väckte stort uppseende och bland rumsinteriorerna hävdade sig inte minst Vingåkersstugan.

Vingåker på Världsutställ-ningen

1878 tog Hazelius ytterligare ett steg framåt – han beslöt att delta i världs-utställningen i Paris, där bl.a. Vingå-kersstugan ställdes ut. Den franska pressen ägnade stor uppmärksamhet åt Hazelius utställning och tog fransmän-nen med ”storm”. Aftonbladet skrev *Och vid foten av de kära träden se vi en tatrik Vingåkersgrupp, som ovillkorligen lockar icke-svenskar från den spanska stäten.*

Ungefär två årtionden tidigare hade Vingåkers gamla folkdräkt blivit av-lagd. Men ”nu”, 1878, kom den ut och vittnade för en intresserad omvärld om vingåkrarnas säregna och förnäml-iga allmogekultur – om det ryktbara Vingåker.

KENNETH GUSTAFSSON
VÄSTRA VINGÅKERS HEMBYGDSFÖRENING

Wikipedia – din väg till publiken

Kom igång att redigera på Wikipedia

Wikipedia är ett uppslagsverk vars syfte är att tillgängliggöra information. På Wikipedia hittar du idag svar på det mesta. Det är en plats där alla kan vara med och bidra, vilket också gör att felaktiga svar som hittas kan åtgärdas omgående.

Denna grundkurs ska hjälpa dig komma igång med att bidra i artiklar som redan finns eller skriv nya med bilder ur föreningens samling eller käll-material ur era skrifter. På så sätt kan ni också bidra med att hjälpa den som letar information att hitta vidare till ert material.

Kulturarv på Wikipedia

Wikipedia kan vara ett kraftfullt red-skap att hjälpa oss sprida information om den lokala och regionala kulturen och dess kulturarv. Det kan också hjäl-pa oss som arbetar med det att utveckla vår kunskap om och förståelse för käll-material och hur vi kan använda det. Dessutom gör det oss mer medvetna om behovet av källkritik.

Vi träffas tre onsdagar, kl 15-16.30

Du rekommenderas delta via samtliga tillfällen för bästa resultat. Kursen är kostnadsfri och riktar sig till dig som är verksam inom kulturen, ideellt eller professionellt, till exempel i en hem-bygdsförening, ett arkiv, bibliotek eller museum.

Antalet deltagare är begränsat. Vi behöver din anmälan senast den 17 augusti via följande formulär:

<https://sormlandsmuseum.typeform.com/wikipedia2024>
eller QR-koden här:

Kontakta gärna Jen-nie Fornedal vid frå-gor: jennie.fornedal@regionsormland.se

ARRANGÖRER: SÖRMLANDS MUSEUM, SÖ-
DERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUND OCH
BIBLIOTEKsutveckling SÖRMLAND.

Kurstillfällena

1. Den 21 augusti, kl. 15-16.30, på Sörmlands museum

Hur kan vi använda Wikipedia?

Vi tittar på de olika delarna som Wikipedia består av och får ta del av hur Sörmlands museum använder dem för att sprida mer information om Sörm-lands historia till fler. Under en visning i museets Berättande magasin utforskar vi kopplingen mellan föremål och kunskap som kan förmedlas digitalt.

2. Den 4 september, kl. 15-16.30, via Teams

Skrivarstuga

Vi arbetar praktiskt tillsammans med att redigera artiklar i mindre grupper.

3. Den 18 september, kl. 15-16.30, på Eskilskällan i Eskilstuna

Wiki Loves Monuments: Kulturarv i bild

Vi får en visning av Eskilskällan och localsamlingen av Oscar Nilsson på Eskilstuna bibliotek. Tillsammans fortsätter vi att redigera Wikipedia och lär oss mer om hur vi kan använda historiska och samtida foton i uppslagsverket.

Vi är dåligt representerade på Wikipedia

Exempelvis finns det enligt Wikipedia bara 53 hembygdsgårdar i hela Sverige, vara en (Katrineholms ovan) är i Sörmland. Är det inte hög tid att ändra på det?

79 hembygdsföreningar tas upp i kategorin för dessa. Bland de sörmländska finns förutom Katrineholm - Stora Malm ovan även Västra Vingåker, Björkvik och Tunaberg med. Det saknas alltså ”bara” så där 65 stycken i Sörmland, mer än 2 000 i Sverige.

Se till att den som är mest lämpad för detta i er förening hänger på denna kurs.

I styrelsen

Efter flera år som medlem i olika styrelser och sammanlutningar tycker jag mig ha några synpunkter på hur arbetet i en styrelse kan utformas. Därmed inte sagt att det jag skriver är det bästa, förhoppningen är att läsarna kan komma att diskutera förfarandet i den eller de styrelse de medverkar i. Beakta eller gör tvärt om!

Framtiden

I en styrelse är framtiden oftast tiden fram till nästa möte. Det kan vara nyttigt att höja blicken och diskutera vad vi vill, önskar och hoppas på för framtiden. Avsätt gärna en tid för framtidsplanering vid varje möte eller ett särskilt tillfälle.

Att vi hamnat i en styrelse kan bero på att vi sökt oss dit, att någon tyckt att vi skulle ha något att tillföra eller på en ihärdig valberedare. I vilket fall som helst kan alla ha olika förväntningar på föreningen i framtiden. En bra början kan vara att jämföra ledamöternas syn på föreningens mål och inriktning. Det kan visa sig att alla varken har samma mål eller förhoppningar. Man kan också gå igenom nuvarande verksamheter - vilka kan vi slopa, utöka, förbättra eller nya att satsa på. Undersök hur

På bilden ser vi inkomstbringande korv- och drickaförsäljning i Fogdöns bbf. Bilden var en del av "Händer i hembygden" 2016. Foto Håkan Becker.

Foto från ordförandebyte i Bälinge bbf 2016. Bilden ingick i tävlingen "Händer i hembygden" Foto Sören Tylstedt

styrelsemedlemmarnas olika intressen och kunskaper kan komma till sin rätt.

Många föreningar har olika sektioner eller arbetsgrupper. Det kan gälla tillsyn och bevakning av att allt fungerar, t ex Hembygdsgården, evenemangen, samlingarna, information på olika sätt etc, alltså fortlöpande arbetsuppgifter. Där brukar ingå styrelseledamöter men även andra kan engageras. Det medför inte bara ett visst ansvar utan även att få förtroende och ge spridning av engagemang. En metod, som en framtidsforskare har föreslagit, är att man arbetar i projekt med avgränsade uppgifter, tid för genomförande och ev budget fram till en slutrapport. Många är inte intresserade av att sitta i en styrelse men kan tänka sig intressanta uppgifter med vissa begränsningar, kanske främst i tid.

Ekonomi

Målet för en förening är vanligen att gå runt, inte göra förluster men inte heller stora vinster, dock gärna en liten summa att satsa med i verksamheten. Vad har föreningen för tillgångar som kan utnyttjas och användas? Ett annat mål är att värva medlemmar, en form av marknadsföring som kan liknas vid stegen i en trappa: Först tala om att föreningen finns, sedan väcka intresse, få sympati för verksamheten, engagemang i rörelsen, gå med som medlem och slutligen medverka i föreningens arbete. Tänk också på att behålla medlemmarna!

Möten

Styrelsemöten i hembygdsföreningarna fortlöper nog ungefär på liknande sätt i andra föreningar. Tror att många följer en stående dagordning för att inget ska glömmas. En fördel kan vara att den, som vill ta upp något viktigt, förvarnar om det så att de andra i styrelsen är förberedda. Innan man lämnar en punkt på dagordningen kan också vara bra att sammanfatta vad man kommit fram till med ett ordentligt klubbslag för bättre legitimitet, bättre än att lätt dutta med baksidan av en penna. Sammanfattningen är särskilt bra för sekreteraren, jag vet, som också gillar när man håller sig till dagordningens punkter. Jag har varit med om möte där egentligen

Styrelsemöte i full gång i Sköldinge-Valla-Lerbo bbf. Aktiva ledamöter tar del av beslutsgången. "Med händer bänder det" kallade fotograf Monika Gustafsson sitt bidrag till "Händer i hembygden" 2016.

allt avhandlades under punkten "Föregående protokoll", en mardröm för sekreteraren. Bra är också att skicka ut protokollen snarast efter mötet. I en förening tog jag som regel att skriva protokollet direkt efter hemkomsten och skicka ut samma kväll. Detta kan bero på att jag ville skriva snarast, glömsk som jag är. Som kassör har jag satt som mål att redovisa intäkter och kostnader för olika programpunkter och insatser, detta som erfarenhet inför genomförande kommande år eller något likande i framtiden.

Planering

En god regel vid idékläckning kan vara att inte direkt säga nej till förslag: "Det har vi aldrig gjort" eller "Det går aldrig". Sådana uttalande kan blockera fortsatt diskussion. Varje förslag, hur dumt det först kan tyckas vara, kan leda till nya tankar och förslag värda att beakta. Som Sven-Ingvars brukar sjunga: "Säg inte nej, säg kanske..." Första förslaget är oftast inte det slutliga.

Hembygdsföreningarna är ingen isolerad verksamhet utan bör hålla koll på omgivningen och bevaka kommunens förslag i olika frågor, en särskild arbetsgrupp? Inte heller bör man isolera sig mot andra föreningar och verksamhe-

ter i närheten. Samarbete ökar gemenskapen i bygden.

Som sagt, se inte denna artikel som regler eller riktlinjer utan som exempel på hur det kan fungera. Jag hoppas att den leder till planering på lite längre sikt, samordning och tillvaratagande av styrelsemedlemmarnas viljor och kunskaper.

GÖRAN DAHLBERG

Hembygdsföreningen kan vara med och binda samman folket i bygden precis som vassmattorna. Bilden är ett bidrag i fototävlingen "Händer i hembygden" 2016. Foto Göran Bayard.

Behöver ni bli fler som jobbar i er förening?

Fundera över vad det är ni behöver, så att ni kan berätta det. Generella och otydliga förfrågningar får sällan goda resultat.

Fråga lämpliga personer om de vill vara med. Enkelt, men en väg till framgång, om ni jobbat med punkten ovan.

Försök att skapa arbetsgrupper av olika slag. Det är lättare att få med nya i en arbetsgrupp än in i styrelsen.

Läs Görans text och fundera över hur ni kan jobba för att se till att ni har bra möten så att de som kommer med blir kvar.

Se till att nya medlemmar och ledamöter känner sig sedda och hörda.

Hembygdsrörelsens frågor har aldrig varit så inne som de är nu. Vi måste bli bättre på att förstå vad det är vi inte förstår att vi inte förstår.

Vad är det vi borde göra för att de som är intresserade av det vi gör hittar till oss?

Använd era inspelade ljudberättelser!

Den här vintern och våren har jag arbetat mycket med muntliga berättelser om hembygden. Intresset växer i våra grannlän. Ledningsträff i Västmanland och referens för projektskapande i Östergötland har åter väckt energin i mitt eget arbete med berättelserna.

2019-2021 arbetade vi hårt med Storyspot och en hel del berättelser blev faktiskt inspelade. Våren 2023 beslutade Storyspot utan förvarning att våra egenproducerade berättelser inte längre hade en plats i appen. Det blev en period av återhämtning efter detta. För egen del kändes det som om mat-tan dragits undan under mina fötter. Det var mycket arbete vi som vi gjorde för att berätta om våra hembygder med bara Storyspot i åtanke.

Upp på banan igen

När jag hämtat mig och hade varit arg, förbannad, ledsen och frustrerad insåg jag att vi har ju vår egen sida att använda. Det går alldeles utmärkt att ladda upp ljudberättelserna på Hembygd.se och koppla dem till relevanta platser i Utforska platsen. Intresset i länet var dock väldigt... nej det var inte svalt, det var iskallt. Vilket är fullt förståeligt.

Nu är mina två utflyktskartor storyspot-rensade och hembygd.se-kompletterade och redo för hemestrände utflyktssugna att lyssna, läsa och uppleva med. Använd era berättelser innan ni glömmer vart ni gjort av dem!

Ljudfiler på Hembygd.se

Filerna laddas upp som filer och kan precis som PDFer kopplas till en plats på kartan i Utforska platsen. Jag har döpt mina ljudfiler till "Lyssna på:..." för att tydliggöra vad som är att lyssna på och vad som är att läsa. När jag gör en länk eller en QR-kod till ljudfilen länkar jag till den öppnade filen så att besökaren bara kan starta den och lyssna.

Lyssna på: Stina Jonsdotter på 1700-talets Hagtorp

Hagtorp

Visa/ladda ner filen:
Filtyp: Okänd

Stina Jonsdotter från Åsa gifte sig med Petter Flodberg på Hagtorp. Tillsammans fick de många barn, som alla dog på bara några år. När Petter själv dör får Stina skapa sig ett nytt liv.

Mitt upplägg med utflyktskartor

På kartan finns dels numrerade platser som har ett kort intro och en QR-kod på baksidan. Där leder QR-koden till platsen i Utforska platsen. En plats där det kan finnas bilder, texter och dokument om just den platsen man nu befinner sig på. Att hembygdsföreningen kompletterar platsen med mer material, redigerar texterna eller lägger till Wikipedialänkar påverkar inte adressen till sidan och därmed inte heller QR-koden.

Dessutom finns det QR-koder på kartan. Dessa koder leder till ljudberättelser.

Låt fler snubbla över hembygdsföreningens berättelser!

Om du inte vill ha en karta kan du skriva ut QR-koder som plastas in eller till och med trycks på skyltar för att ge fler möjlighet att lyssna till berättelser som "vem som helst" mer eller mindre snubblar över utmed elljusspår, Sörmlandsleden, i byn eller vid forn-lämningen.

Möjligheterna är oändliga när det gäller hur vi kan sprida vårt material. Utmaningen är att hitta lösningen som passar just din förening bäst och hur ni ska arbeta på ett sätt som är stimulerande för er. Använd handledningen på www.hembygd.se/sodermanland för att komma igång. Den ligger övest på si-

Koden här leder till berättelsen om Stina Jonsdotter.

Prova öppna kameran i din mobiltelefon och sikta på QR-koden. Förboppsvis får du upp ett meddelande om att det finns en länk att följa.

dan och du ser framsidan av den avbildad här nedan. Här finns erfarenheter av tidigare projektarbete, andra förenings erfarenheter, instruktioner för inspelning och hur du gör en QR-kod.

Detta är ett arbete där ni medfördel kan be medlemmar och ordsbor om hjälp. Det är ett tydligt avgränsat arbete som ger ett synligt resultat och inte behöver innebära en roll i styrelsen.

När blev du flåsmätter senast?

Angående Göran Dahlbergs krönika i Dymlingen senast, där han efterlyste "ord och uttryck som är utmärkande för olika dialekter", kom jag att tänka på ett speciellt ord.

Ordet flåsmätter använde ibland min far, och hans bror ända in på 1970-talet när de blev ansträngda. Eller arbetade hårt. De var båda födda på 20-talet.

"Å ja blev alldeles flåsmätter" kunde det låta. Vi barn använde uttrycket aldrig. Vi tyckte att det lät tontigt.

"Flåsmätter" är tydligen ett gammalt uttryck från Vingåker, eller trakten där omkring. Nils August Lundgren skriver i sin hembygdsskildring ifrån 1873, under rubriken Allmogespråket, följande – Flås-mätt, adjektiv, andtruten.

Brinna som lysa

Ett annat uttryck som min far använde och som jag reagerade på var att han jämt sa "brinna", när han istället borde sagt "lysa". I den lilla stugan på landsbygden där han var uppväxt hade de inte, förstås, någon elektricitet. Vedeldning och fotogenlampor var det som gällde.

När jag och brorsan någon gång på 60-talet gick ifrån vårt rum och lämnade taklampan eller läslampan lysande utan att släcka, sa han med irritation i rösten "Släck lampan! Det ska inte brinna så där i onödan."

"Brinna"? Lysa heter det väl, tänkte man. Men pappa hade väl blivit tillsagd av sina föräldrar att inte låta fotogenlamporna "brinna" i onödan. Fotogenen var väl dyrt för fattigt folk på den tiden. Så uttrycket "brinna" bar han med sig sedan sin barndom och såg väl inget fel i att använda det.

KENNETH GUSTAFSSON

Glöm inte det som är absolut viktigast med detta arbete. Det är riktigt jädra roligt att hålla på med!

Intervjuer är lite annorlunda

Här pratar vi alltså om skapade berättelser, inte om insamlade minnen och vittnesmål. Det är ett annat viktigt arbete som tarvar en annan text, men som med mobiltelefonen i bakfickan inte är svårt att åstadkomma rent tekniskt.

JENNIE FORNEDAL

6: Köhlista

Just här berättar vi om torpet och människorna som bodde här innan Laga skifte. Det var ganska vanligt att sätta upp ett torp så här i byns utkanter. Och i samband med upplösningen av byarna fick torpen ibland ge vika för bondgårdar.

7: Fyrökorset

Betydelsen av ett vägskei. Här har du alltid kunna göra viktiga vägval, men har du också, under en kort period, kunnat gå under en linbana?

8: Valla gamla folkskola

Municipalsamhället byggde en vacker skola för traktens elever i början av seklet.

På baksidan av kartan, som här till vänster, är en kort information om platsen tillsammans med en QR-kod som leder till Utforska platsen där man kan läsa mer och se bilder. Jag vill hålla mig till en A4 för mina utflyktskartor, men ändå ge någon grundläggande information till den som bara vill lyssna.

På framsidan av kartan syns QR-koderna till ljudberättelserna. Den stora koden leder till den om den indelte soldaten Johan Sjöman. Det är alltid bra att låta en faktisk person vara en del av berättelsen för att ge den mer kött, blod och drama. Som du hör får du inte veta så mycket om Johan och Anna, men de är ändå berättelsens ankare på platsen.

Denna karta var från början en del av samarbetet med Bydegårdsdistriktet och skulle varit en utflykt sommaren 2020. (Tema berättarkvällar) Den fick vänta ett år och hann bli en karta under tiden.

JENNIE FORNEDAL 11

Callanderska gårdens utnämmande som byggnadsminne har firats

Den 28 maj bjöds vi in för att fira att Callanderska gården, som ni kunde läsa om i Dymlingen nr 1, nu blivit ett byggnadsminne och är en del av riksintresset "Mariefred - Gripsholm". Det talades och tackades som sig bör. Stämningen var högtidlig och avslappnad på samma gång.

Det har varit sju år av målmedvetet arbete för Mariefreds hembygdsförening. Sörmlands museum och Länsstyrelsen har naturligtvis varit viktiga kuggar i hjulet som tagit dem hit, men även Rekarnestiftelsen, allmänhetens bidrag och medlemmarnas idoga arbete har varit viktiga delar i pusslet.

Landshövding Beatrice Ask närvarade och uttryckte i sitt anförande stor ödjukhet inför den massiva arbetsin-

sats som hembygdsföreningen gjort. Hon tog också upp vad dessa kulturmiljöer, eller "gamla hus" som hon kallade dem, gör med oss. Hur hon uppfattar att man mår bra av att bara få komma till en sådan plats och vara, tänka, filosofera.

Plaketten snart på plats

På bilden ser vi landshövdingen överlämna plaketten som ska sitta på någon av gårdens väggar för att visa att detta faktiskt är ett riktigt byggnadsminne. Mottagare var fastighetsansvarig Torsten Björkman och ordförande Paul Tamm.

När hon ändå vara där passade föreningens tidigare ordförande Annica Westling på att låna landshövdingen en stund för att inviga sommarens ut-

ställning med tema "Bad" och förstås "Vatten".

Det är mycket som hänt i Mariefreds hembygdsförening och på Callanderska gården under de senaste åren. Schweizerian i Vårdshuset intill sköter serveringen för dem som vill sitta ned och äta eller dricka något på gården. En loppis är öppen i en av stugorna, vävstugan jobbar vidare och den kubbmurade toaletten erbjuder lätnad när så behövs. Frivillig avgift tas genom en Swish-tiggarbössa. Butiken i hembygdsgården erbjuder souvenirer och byggnadsvärdsprodukter och utställningarna är en mix av den permanenta och årliga. Förutom badutställningen finns i år en med dräkter ut föreningens fina dräktsamling.

JENNIE FORNEDAL

På mitt sätt sett

Ljusare tider... eller?

När detta skrivs är våren i full gång. Solen går upp tidigt på morgonen och skiner uppförande in genom fönstren. Blåsipporna ses redan i dikeskanterna och gullivorna tittar försiktigt upp. Vinterns vita i skogsbackarna har ersatts med vitsippor. Småfåglarna börjar anlända och min kära sommar-gäst sädesärlan ses springa omkring med muntert vippande stjärt. Björkens ljusgröna musöron blir allt större. Allt borde bara vara positivt. Men fortfarande kämpar vintern emot värmen och försöker återta kommandot med snöblandat regn och kyliga nätter. Trots allt är våren en efterlängtat årstid och sanningen är, att ju längre vi får vänta, desto gladare blir vi när den äntligen etablerat sig. Så ser optimisten på våren.

Pessimisten däremot, särskilt som allergiker, tänker sig våren som tiden för irriterade ögon och droppande näsa. Inte heller gillar han att se gräsmattan växa lika bra som ogräset i rabatterna, medförande ökat arbete. Han kan också ha svårt att sova när det är ljust och kan inte tänka sig flytta alltför långt norrut där midnattssolen aldrig kryper under horisonten. Och redan vid midsommar brukar han påtala att "nu går vi mot mörkare tider", inte lika ironiskt är motsvarande skämt i advent att "snart går vi mot ljusare tider".

Sommar

Denna årstid medför stigande värme, sol och semester till glädje för de flesta men också andra s-uttryck: solsveda, svett och stickande småkryp för att inte tala om sand på filtar och mackor vid badutflykten som pessimisten ser

det. I trädgården växer det, oavsett han vill eller inte, med vattning och rensning som följd. Bättre gillar han torrsomrar då gräsmattan slutar växa eller när mossan övertagit ansvaret för det grönaktiga i gräsmattan, dessutom mjuk att gå barfota på.

Resa är det många som vill göra under semestern. Eftersom själva planeringen är roligast föreslår jag att ni planerar resan men inte genomför den, det blir billigare så. Här lönar det sig som mest att planera så dyr resa som möjligt, varför inte en långkryssning till Västindien?

Optimisten tänker sig sensommaren med ljumma kvällar, krafter eller surströmming (positivt?) i glada vänners lag. Den pessimistiske kommer bara ihåg mygg och kvällskyla.

Höst

Hösten betraktar många som den tråkigaste årstiden. Beträktelsen blir gärna självuppfyllande och den därmed ännu tråkigare. För optimisten är hösten skördetid för frukt och grönsaker. Utan trädgård kan man göra fynd i skogen, såsom bär och svamp. Med tillgång till jaktmark, licens, tillåtelse och vapen finns där andra fynd att göra som man kan spara i frysen. Vapnet kan då kallas sparbössa. Hösten är också den årstid när optimisten efter höstens trädgårdsbestyr med gott samvete drar sig inomhus och placerar sig i älsklingsfåtöljen med en god bok och något tilltugg inom räckhåll. Pessimisten ser bara regn, mörker och kommande kyla med vinterhjul och rattmuff på.

Vinter

Efter hösten kommer vintern med mer kyla och kvarliggande nederbörd. Som tur är ser optimisten fram emot att fira jul och nyår med gemenskap och god mat. Han tycker sig också kunna spara in på gym-kostnader genom snöskottning. Det pratas om skottår vart fjärde år men jag tycker, som pessimistiskt, att sådana inträffar varje år. Jag hoppas i det längsta att allt ska smälta bort. Och det gör det faktiskt även om det kan dröja och man lätt kan bli insnöad i den mån man inte redan är det.

Dialektord

I förra krönikan efterlyste jag sörmländska dialektord. Det kom inte så många förslag - bara ett, nämligen "flåsmätt". (se sid 11) Det användes ofta hemma i min sörmländska barndom men finns med i SAOB och därmed kanske inte bara sörmländskt. Dialekter följer nog inte strikt landskapsgränserna.

För många år sedan kom jag över en liten bok av Stig Dillström från Gåsinge-Dillnäs där han samlat ord som var typiska för hans hembygd. Många av dessa kände jag igen så de var väl inte så begränsat lokala. Nu har jag letat efter denna bok men hittar den inte, jag har väl förlagt den. Kan jag då kalla mig bokförläggare?

Andra ord jag minns från barndomen är "anlessare" och "lickersta/licksta" Känner ni igen dessa och vad de betyder?

GÖRAN DAHLBERG

Nu utformar vi 2025 års satsning och vi behöver bli fler 80 år sedan krigsslutet

Arbetsgruppen, som har i uppgift att formulera satsningen, staka ut dess form och sätta en budget, kommer att arbeta under hösten 2024. För att arbetet ska passa er lokala verksamhet i bästa möjliga mån behöver vi fler som är med i arbetet.

Hembygdens helg 2025 kommer att genomföras den 19-20 juli. Då hoppas vi att många av er är med och välkomnar besökare hos er.

Hur ser det ut i de arkiv ni har i din förenings samlingar? Butiken som fick inbrott under ransoneringen. Syföreningen som ställde om till biståndsarbete och tydlig turordning i kaffelistan. Karl-Oscars gengasbil och smällarna man minns.

Andra världskriget har lämnat många spår i just Sörmland. Inte alls bara de stora i Mälsåker, Kjesäter och Länna. Det kom många krigsbarn, packades många nödsändingar, de var beredskap och många hade det svårt.

I Södermanlands hembygdsförbunds verksamhetsberättelse 1940 kan man läsa att:

Beredskapsarbeten: Med styrelsens medgivande arbetade tjänstemannen under våren 1940 som sekreterare åt länskommittén för nationalinsamlingen samt för Centrala finlandshjälpens länskommitté. Som ett ytterligare bidrag till arbetet för nationalinsamlingen skänkte förbundet en serie av Sörmländska handlingars bibliofilupplaga till bokauktionen Pro Finlandia, vilken gäva inbringade 75 kronor. Till de återvändande sörmländska finlandsfrivilliga utdelades av förbundsordföranden en minnesgåva bestående av årsboken Sörmlandsbygden med dedikation. Då lokalorganisationen för andra försvarslånet startades på nyåret 1941, ställde hembygdsförbundet sin tjänsteman till förfogande som länskommitténs sekreterare och som ombudsman för lånet i Södermanlands län

De fyra månaderna militärtjänstgöring, som Schnell var inkallad till, löste man genom att han fick arbeta på lediga stunder då tjänstgöringen var förlagd till Nyköping. Under de kommande åren blev denna tjänstgöring kortare och kallades något år beredskapstjänstgöring. Förbundet hade dock inte råd att anställa Schnell hela året förrän 1944, så han fick helt enkelt jobba när han inte hade annan tjänstgöring.

JENNIE FORNEDAL

På bilden norska flyktingar vid Kjesäter. Bilden tillhör det norska Riksarkivet.

Medlemsträff tors 5 sept kl 18-20 via Teams Södermanlands hembygdsförbunds verksamhet 2025 och frammåt

Inför styrelsens utformande av förslag till Verksamhetsplan för 2025 ber vi medlemmarna delta i träffen för utformande av vår verksamhet.

Hur kan hembygdsförbundets verksamhet utformas för att samspela med de lokala hembygdsföreningarna på bästa sätt?
Vad ska vi göra?

Anmäl dig via kalendariet på hemsidan eller i QRkoden här. Där uppger ni namn, förening och e-postadress. Ni får en mötesbekräftelse med länk och dessutom en påminnelse med länk straxt innan mötet. Ni kan med fördel sitta flera tillsammans och delta i mötet.

Höstmöte den 19 oktober

Kallelse kommer sex veckor före mötet. Dagordning och styrelsens förslag till mötet kommer tre veckor innan.

Motioner ska vara styrelsen till handa senast sex veckor före mötet, alltså den 7 september

